

บทที่ 1

บทนำ

(INTRODUCTION)

การเกษตรกรรมเป็นอาชีพดั้งเดิมในวิถีชีวิตของประชาชนชาวไทยมาตั้งแต่โบราณกาลดังพระบรมราโชวาทของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชฯ รัชกาลที่ 9 ความตอนหนึ่งว่า “...การเกษตรนี้มีความสำคัญจริง ถ้าหากไม่มีการเกษตรก็เกือบจะพูดได้ว่า เราจะต้องตายหมด เพราะจะไปกินอาหารวิทยาศาสตร์ก็รู้สึกว่ามันลำบากอยู่ เพราะกินไม่ลง แต่ว่าทำไมคนจึงนึกว่า การเกษตรนี้เป็นสิ่งต่ำต้อย ที่ไม่สำคัญจริงๆ ที่ความจริงเราต้องอาศัยการเกษตรเพื่อชีวิตของเรา ไม่ใช่เฉพาะอาหารเท่านั้น สำหรับสิ่งอื่นทั้งหลายด้วยที่เราต้องอาศัยการเกษตร...” (ภาควิชาเศรษฐศาสตร์เกษตรและทรัพยากร, 2544: 7)

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ทรงเป็นเสมือนดังหลักชัยที่มั่นคงเด่นชัดของสังคมไทยที่ได้ทรงเตือนสติให้ทุกคนได้ตระหนักอย่างต่อเนื่องเป็นเวลานานแล้ว ว่าการพัฒนาคมนาคมทางสายกลางอย่างมีความสมดุลและพัฒนาอย่างมีขั้นตอนมั่นคงไม่ก้าวกระโดด มีความพอดีพอประมาณ มีเหตุมีผล และมีภูมิคุ้มกันยามวิกฤต โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อประเทศไทยเริ่มมีทิศทางการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคมตามแนวโน้มกระแสโลกาภิวัตน์และระบบตลาดเสรีมากขึ้น และจะกลายเป็นเสือตัวที่ห้าของเอเชีย พระองค์ก็ได้ทรงเตือนสติให้ทุกคนตระหนักว่า “...การจะเป็นเช่นนั้นไม่สำคัญ สำคัญอยู่ที่เราพอกินและมีเศรษฐกิจการเป็นอยู่แบบพอมีพอกิน แบบพอมีพอกินหมายความว่า อุ้มชูตัวเองได้ให้พอเพียงกับตัวเอง...” (ภาควิชาเศรษฐศาสตร์เกษตรและทรัพยากร, 2544: 7, 20)

เมื่อปี 2540 ประเทศไทยเกิดวิกฤตเศรษฐกิจ เนื่องจากเศรษฐกิจฟองสบู่ (bubble economic) สถาบันการเงิน บริษัทธุรกิจการค้าได้เลิกกิจการและปลดพนักงานออก ทำให้เกิดภาวะว่างงานเป็นจำนวนมาก ทางรัฐบาลได้หาทางให้ความช่วยเหลืออย่างเร่งด่วน กระแสการฟื้นฟูพัฒนาอาชีพสำหรับผู้ว่างงานและการส่งเสริมอาชีพตามระบบเศรษฐกิจแบบพอเพียง (self-sufficient) จึงมีบทบาทมากขึ้น พระราชดำริเรื่อง เศรษฐกิจแบบพอเพียง จึงเป็นทางเลือกทางหนึ่งที่จะช่วยแก้ปัญหาได้และได้แพร่กระจายไปทั่วสังคมไทย เพราะเป็นระบบเศรษฐกิจพื้นฐานของครอบครัว ที่จะช่วยให้เกษตรกรสามารถพึ่งพาตนเองและกล้าที่จะให้คำมั่นสัญญาว่า เกษตรกรมีพอกิน พอกินและอยู่ดีมีสุขตลอดไป โครงการเศรษฐกิจแบบพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ จึงได้มีการขานรับจากหน่วยงานต่างๆ ทั้งภาครัฐบาลและเอกชน นำไปปฏิบัติกันอย่างกว้างขวาง โดยยึดหลักของการทำ ทฤษฎีใหม่ ซึ่งจะให้ความสำคัญกับการจัดแบ่ง

ส่วนพื้นที่ทำการเกษตรโดยให้มีพื้นที่ทำนา พื้นที่เก็บน้ำ พืชผล และที่อยู่อาศัย ได้มีการปรับแนวความคิดให้สอดคล้องกับสภาพภูมิประเทศ ความเป็นอยู่ของเกษตรกรเป็นหลัก แต่เนื่องจากเกษตรกรได้ใช้พื้นที่ทำการปลูกพืช ปลูกข้าวหรือทำการเกษตรมาเป็นเวลานานและต้องการเพิ่มผลผลิตให้สูงขึ้นในพื้นที่ที่จำกัดจึงมีการใช้ปุ๋ยเคมีในการทำการเกษตร ซึ่งผลของการใช้พื้นที่เป็นระยะเวลานานและการใช้ปุ๋ยเคมีเป็นสาเหตุทำให้ดินในการทำการเกษตรเสื่อมลงหรือดินจืดคือ มีธาตุอาหารที่จำเป็นสำหรับพืชในปริมาณที่น้อยเกินไป ไม่เพียงพอต่อการเจริญเติบโต และความอุดมสมบูรณ์ของดินลดลง เกษมศรี ชับซ้อน (2536: 218) ได้กล่าวถึงปัญหาของปุ๋ยเคมีว่า ทำให้คุณสมบัติทางกายภาพของดินเสื่อมลง เมื่อมีการใช้ปุ๋ยในปริมาณมากๆ และติดต่อกันเป็นเวลานาน จะมีผลให้คุณสมบัติทางกายภาพดินไม่เหมาะสมต่อการเจริญเติบโตของพืชได้ และทำให้ดินแข็งแน่นทึบ ซึ่งยากต่อการไถพรวน อีกทั้งทำให้บทบาทและกิจกรรมของจุลินทรีย์ดินบางชนิดลดลงได้ และผลต่อเนื่องจากการที่ดินเสื่อมความอุดมสมบูรณ์ทำให้เกษตรกรต้องใช้ปุ๋ยเคมีเพื่อเพิ่มความอุดมสมบูรณ์ แต่ปุ๋ยเคมีซึ่งมีราคาแพงเพราะส่วนใหญ่จะนำเข้าจากต่างประเทศทำให้ต้นทุนการผลิตของเกษตรกรสูงขึ้น เกษมศรี ชับซ้อน ยังกล่าวเพิ่มเติมว่า การใช้ปุ๋ยเคมีทำให้ต้นทุนการผลิตทางการเกษตรเพิ่มขึ้น ในขณะที่ปุ๋ยเคมีมีราคาแพงและราคาของผลิตผลทางการเกษตรก็ไม่แน่นอน ซึ่งเป็นผลให้ต้นทุนในการผลิตของพืชเพิ่มขึ้นโดยไม่มีความจำเป็น ดังนั้น ปัจจุบันจึงให้ความสำคัญต่อพื้นที่ทำการเกษตรโดยเพราะพื้นที่ปลูกข้าว และแก้ไขปัญหปุ๋ยที่มีราคาแพง จึงหันมาสนใจการทำปุ๋ยที่ทำจากธรรมชาติซึ่งปุ๋ยเหล่านี้ได้มีหลากหลายแต่ที่ปัจจุบันให้ความนิยมนำมาใช้ได้แก่ ปุ๋ยหมักจากจุลินทรีย์ EM เพราะประโยชน์ของปุ๋ยหมักจุลินทรีย์ช่วยเพื่อเพิ่มความอุดมสมบูรณ์ให้กับดิน ทำให้ดินร่วนซุย ไม่จับตัวกันแน่น ทั้งยังช่วยในการลดต้นทุนการผลิตให้กับเกษตรกร เพราะเป็นการนำวัสดุที่เหลือจากผลผลิตมาใช้ให้เกิดประโยชน์ เช่น ฟางข้าว ช้างข้าว โปด เป็นต้น อีกทั้งยังหาง่ายและอยู่ในท้องถิ่นด้วย รัช รุจิรวรรณ (2544: 47-48) ได้กล่าวถึงประโยชน์ของปุ๋ยหมักจุลินทรีย์อีเอ็มว่า ปุ๋ยจุลินทรีย์อีเอ็มมีประโยชน์หลายด้านด้วยกันคือ ด้านการเกษตรจะช่วยปรับสภาพความเป็นกรด-ด่างในดิน ให้ผลผลิตคงทนสามารถเก็บรักษาไว้ได้นาน ด้านสิ่งแวดล้อม ได้ช่วยบำบัดน้ำเสียจากวิธีทำการเกษตร การปศุสัตว์ โรงงานอุตสาหกรรมและช่วยกำจัดกลิ่นจากขยะ การเลี้ยงสัตว์ ซึ่งมีหลายหน่วยงานเห็นประโยชน์การใช้ปุ๋ยหมักจุลินทรีย์ EM จึงได้นำไปใช้ในกิจกรรมต่างๆ อย่างกว้างขวาง

ปัญหาการวิจัย (Research Problem)

โครงการเศรษฐกิจแบบพอเพียง เป็นโครงการที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ได้ทรงพระราชทานพระราชดำริมาตั้งแต่เริ่มงานพัฒนา และได้มีการขานรับนำแนวคิดนี้ไปปฏิบัติกันหลายหน่วยงาน ทั้งภาครัฐและเอกชน โดยโครงการเศรษฐกิจแบบพอเพียงมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้เกษตรกรที่เป็นเกษตรกรรายย่อยสามารถที่จะประกอบอาชีพเกษตรกรรมได้ พึ่งตนเองได้ ตลอดจนมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ซึ่งนักวิชาการและนักพัฒนาได้ให้แนวความคิดเกี่ยวกับเศรษฐกิจแบบพอเพียงหลายแนวคิดด้วยกัน พิเศษฐ์ วิสัยจร (2543: 7-8) ได้มีแนวความคิด 4 เรื่อง คือ 1) ลดการพึ่งพาจากภายนอกประเทศเรื่องปุ๋ยเคมี และสารกำจัดศัตรูพืช ซึ่งเป็นการลดต้นทุนในการทำนาทำไร่ ทำสวนได้ 2) เลี้ยงปลาและเลี้ยงกบในบ่อพลาสติก 3) ปลูกผักรอบๆ บ่อพลาสติก และตามแนวรั้ว และ 4) เลี้ยงไก่ให้ได้กินไข่ ในขณะที่ สรรเสริญ วงศ์ชะอุ่ม (2544: 56) ได้กล่าวว่า สิ่งสำคัญที่พระองค์ท่านทรงเน้นมาโดยตลอดคือ แนวทางดำรงอยู่และปฏิบัติตนเองของประชาชนให้ดำเนินไปในสายกลาง ความพอประมาณอย่างมีเหตุมีผล ความสมดุล มีคุณภาพ มีสติปัญญา และมีความซื่อสัตย์สุจริต

กรมทหารราบที่ 6 จังหวัดอุบลราชธานี เป็นหน่วยงานหนึ่งได้น้อมนำพระราชดำริของพระองค์ท่านมาปฏิบัติและได้จัดตั้งโครงการป่าดงนาทามขึ้น ซึ่งโครงการนี้ได้จัดตั้งขึ้นตั้งแต่ปี พ.ศ. 2541 โดยหน่วยรับผิดชอบหลักคือ กองอำนวยการรักษาความมั่นคงภาค 2 หน่วยปฏิบัติงานคือ ศูนย์อำนวยการประสานงานโครงการพัฒนาเพื่อความมั่นคงเฉพาะพื้นที่ป่าดงนาทาม อันเนื่องมาจากพระราชดำริ สังกัดกรมทหารราบที่ 6 จังหวัดอุบลราชธานี (ศอป. โครงการ พมพ. ป่าดงนาทาม อันเนื่องมาจากพระราชดำริ จว.อุ.บ.) งบประมาณดำเนินการเริ่มต้น จำนวน 1,000,000 บาท (หนึ่งล้านบาทถ้วน) พื้นที่ที่รับผิดชอบ 55,000 ไร่ เริ่มแรกมีหมู่บ้านรับผิดชอบ 17 หมู่บ้าน ใน 3 อำเภอคือ อำเภอโขงเจียม อำเภอศรีเมืองใหม่ อำเภอโพธิ์ไทร เป้าหมายของโครงการ เน้นการทำการเกษตรแบบพอเพียงโดยนำเทคนิคเกี่ยวกับจุลินทรีย์ที่มีประสิทธิภาพมาใช้คือ Effective Microorganisms หรือเรียกว่า EM การใช้ปุ๋ยหมักจุลินทรีย์ EM เพื่อลดต้นทุนโดยเฉพาะในการทำนา ทำไร่ และยกระดับความเป็นอยู่ของชุมชน และประชาชนที่อาศัยทำกินบริเวณพื้นที่ป่าดงนาทาม ให้สามารถดำรงชีวิตและพึ่งตนเองได้ อีกทั้งพัฒนาอนุรักษ์ และบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างมีประสิทธิภาพให้เกิดความสมดุลในด้านระบบนิเวศและสภาพแวดล้อม เป็นการเพิ่มความอุดมสมบูรณ์ของดินซึ่งได้รับความเสียหายจากการใช้ปุ๋ยเคมี ผลการดำเนินงานได้เป็นไปตามเป้าหมายเมื่อสิ้นสุดโครงการ ปี พ.ศ. 2542 ประชาชนมีรายได้

เฉลี่ยเพิ่มขึ้น 6,953 บาทต่อคนต่อปี เพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 15.39 ส่วนด้านสิ่งแวดล้อมและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ทำให้มีการลักลอบตัดไม้ทำลายป่าลดลง พื้นที่ที่เคยว่างเปล่ามีต้นไม้เพิ่มขึ้นตามหัวไร่ปลายนามีไม้ผล ไม้ยืนต้น ทำให้ประชาชนสามารถนำมาทำฟืนหุงต้ม หรือนำผลผลิตมาบริโภคได้ ปัจจุบันมีจำนวนผู้เข้าร่วมโครงการทั้งในเขตพื้นที่ป่าดงนาทามและอำเภอที่สนใจจำนวนมากจึงได้เข้าร่วมโครงการโดยอยู่ในกลุ่มภายใต้ชื่อโครงการป่าดงนาทาม และโครงการนี้ยังเปิดอบรมให้กับประชาชนและหน่วยงานทั่วไปที่สนใจ ซึ่งการอบรมหน่วยได้สอดแทรกความรู้และการรณรงค์ในเรื่องการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ และสิ่งแวดล้อม การต่อสู้ภัยแล้ง โดยการทำฝายกั้นน้ำด้วยกระสอบทราย การรณรงค์ต่อต้านยาเสพติดในชุมชน มีผู้เข้าอบรมเฉลี่ยเดือนละประมาณ 2,000 คน

ปัจจุบันมีสมาชิกที่ได้ลงทะเบียนเข้าร่วมโครงการฯ โดยใช้ปุ๋ยหมักจุลินทรีย์ EM ในนาข้าว เพื่อเพิ่มผลผลิตและลดต้นทุนการผลิต จึงจำเป็นต้องศึกษาว่า ผลการใช้ปุ๋ยหมักจุลินทรีย์ EM ในนาข้าวของเกษตรกรภายใต้โครงการเศรษฐกิจแบบพอเพียงของกรมทหารราบที่ 6 จังหวัดอุบลราชธานี จะทำให้เกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการดีขึ้นอย่างไรบ้างและที่ผ่านมานั้นมีผลแตกต่างอย่างไรบ้าง ทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อม ได้แก่ ผลผลิต ผลตอบแทนที่ได้รับ ต้นทุนการผลิต การมีส่วนร่วมในสังคม การติดต่อกับเจ้าหน้าที่ การฝึกอบรม การได้รับการยกย่องนับถือและสิ่งแวดล้อม

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

(Objectives of the Research)

การศึกษาการใช้ปุ๋ยหมักจุลินทรีย์ EM ในนาข้าวของเกษตรกรภายใต้โครงการเศรษฐกิจแบบพอเพียงของกรมทหารราบที่ 6 จังหวัดอุบลราชธานี มีวัตถุประสงค์ เพื่อ

1. ทราบข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับลักษณะส่วนบุคคล เศรษฐกิจ และสังคม ของเกษตรกรผู้ใช้ปุ๋ยหมักจุลินทรีย์ EM ในนาข้าวของเกษตรกรภายใต้โครงการเศรษฐกิจแบบพอเพียง
2. ทราบผลของการใช้ปุ๋ยหมักจุลินทรีย์ EM ในนาข้าวของเกษตรกรภายใต้โครงการเศรษฐกิจแบบพอเพียงทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

(Expected Results)

ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ดังกล่าว คาดว่าจะเป็นประโยชน์สำหรับผู้สนใจ ดังนี้

1. ทราบถึงการใช้อยุ่หมักจุลินทรีย์ EM ในนาข้าวของเกษตรกรภายใต้โครงการเศรษฐกิจแบบพอเพียงของกรมทหารราบที่ 6 ในด้านเศรษฐกิจ สังคม และด้านสิ่งแวดล้อม เพื่อเป็นแนวทางสำหรับเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องได้นำไปใช้ในการปรับปรุงวิธีการดำเนินงานให้สอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบัน และตอบสนองกับความต้องการของเกษตรกรได้
2. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริม โครงการเศรษฐกิจแบบพอเพียง ตามแนวพระราชดำริ ซึ่งได้แก่ กระทรวงมหาดไทย กรมวิชาการเกษตร กรมพัฒนาชุมชน ฯลฯ ตลอดจนองค์กรเอกชน สามารถนำผลการวิจัยนี้ไปพัฒนาปรับปรุง แก้ไขวางแผนการจัดกิจกรรมให้เหมาะสมและเกิดประสิทธิภาพสูงสุดต่อไป
3. เก็บเป็นข้อมูลสำหรับผู้สนใจเกี่ยวกับโครงการเศรษฐกิจแบบพอเพียง เพื่อประกอบการค้นคว้า และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องต่อไป

ขอบเขตของการวิจัย

(Scope of the Research)

การวิจัยครั้งนี้ มีขอบเขตของการวิจัยดังนี้

1. ผู้ให้ข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ คือ เกษตรกรผู้ใช้อยุ่หมักจุลินทรีย์ EM ในนาข้าวของเกษตรกรภายใต้โครงการเศรษฐกิจแบบพอเพียงของกรมทหารราบที่ 6 ในจังหวัดอุบลราชธานี
2. ข้อมูลที่ได้ คือ ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เกษตรกรผู้ใช้อยุ่หมักจุลินทรีย์ EM ในนาข้าวของเกษตรกรภายใต้โครงการเศรษฐกิจแบบพอเพียงของกรมทหารราบที่ 6 ในจังหวัดอุบลราชธานี
3. การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาถึงข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับลักษณะส่วนบุคคล ได้แก่ อายุ ระดับการศึกษา ประสบการณ์ในการประกอบอาชีพการเกษตร จำนวนแรงงานในครอบครัว พื้นที่ที่ทำการเกษตร ลักษณะทางเศรษฐกิจ ได้แก่ รายได้ ลักษณะทางสังคม ได้แก่ การเป็นสมาชิกของกลุ่ม การฝึกอบรม การติดต่อกับเจ้าหน้าที่ และผลการใช้อยุ่หมักจุลินทรีย์ EM

ในนาข้าวของเกษตรกรภายใต้โครงการเศรษฐกิจแบบพอเพียง ในด้านเศรษฐกิจ ได้แก่ ผลผลิต ผลตอบแทนที่ได้รับ และต้นทุนการผลิต ด้านสังคม ได้แก่ การมีส่วนร่วมในสังคม การติดต่อกับเจ้าหน้าที่ การฝึกอบรม และการได้รับการยกย่องนับถือ ส่วนผลในด้านสิ่งแวดล้อม ได้แก่ การเน่าเสียของน้ำ ความอุดมสมบูรณ์ของดิน ปริมาณสัตว์น้ำในนาข้าว

นิยามศัพท์ปฏิบัติการ

(Operational Definitions of Terms)

ผลการใช้ปุ๋ยหมักจุลินทรีย์ EM ในนาข้าวของเกษตรกร หมายถึง ผลที่เกิดขึ้นจากการใช้ปุ๋ยหมักจุลินทรีย์ EM ที่เกิดขึ้นภายหลังการที่เกษตรกรเข้าร่วมโครงการเศรษฐกิจแบบพอเพียงของกรมทหารราบที่ 6 โดยเปรียบเทียบกับช่วงระยะเวลาที่ผ่านมา ก่อนเข้าร่วมโครงการว่าดีขึ้น/มากขึ้นกว่าเดิม เหมือนเดิม/ไม่เปลี่ยนแปลง หรือลดลง/น้อยลงกว่าเดิม ทางด้านเศรษฐกิจ ได้แก่ ผลผลิต ผลตอบแทนที่ได้รับ และต้นทุนการผลิต ทางด้านสังคม ได้แก่ การมีส่วนร่วมในสังคม การติดต่อกับเจ้าหน้าที่ การฝึกอบรม และการได้รับการยกย่องนับถือ และสิ่งแวดล้อม ได้แก่ การเน่าเสียของน้ำ ความอุดมสมบูรณ์ของดิน ปริมาณสัตว์น้ำ ปริมาณแมลงศัตรูพืชและปริมาณแมลงที่เป็นประโยชน์ต่อการเกษตร โดยความรู้สึกได้รับของเกษตรกรผู้ให้ข้อมูล

ปุ๋ยหมักจุลินทรีย์ EM หมายถึง ปุ๋ยที่ทำมาจากวัสดุที่หาได้ง่ายในท้องถิ่น โดยการนำเอามูลสัตว์หรือเศษใบไม้ ฟาง หญ้า วัสดุปลูกเก่า ผสมกับเชื้อจุลินทรีย์ EM

รายได้ หมายถึง รายได้จากการขายข้าวในฤดูการผลิต 2545/2546

จำนวนแรงงานในครอบครัว หมายถึง จำนวนสมาชิกในครอบครัวของเกษตรกรที่เป็นแรงงานในการทำนา และแรงงานที่จ้างในการทำนา

พื้นที่ทำการเกษตร หมายถึง จำนวนพื้นที่ทั้งหมดที่เกษตรกรใช้ในการทำการเกษตร นับเป็นจำนวนไร่

การเป็นสมาชิกกลุ่ม หมายถึง ลักษณะที่เกษตรกรเข้าร่วมเป็นสมาชิก หรือร่วมเป็นกรรมการกลุ่มต่างๆ เช่น กลุ่มเกษตรกร กลุ่มสหกรณ์การเกษตร เป็นต้น

ประสบการณ์ฝึกอบรม หมายถึง จำนวนครั้งในการฝึกอบรมหรือสัมมนาของเกษตรกรที่เกี่ยวกับโครงการเศรษฐกิจแบบพอเพียงในรอบปี พ.ศ. 2546

การติดต่อกับเจ้าหน้าที่ หมายถึง จำนวนครั้งที่เกษตรกรติดต่อสอบถามเกี่ยวกับโครงการเศรษฐกิจแบบพอเพียงในรอบปี พ.ศ. 2546

ผลผลิต หมายถึง ปริมาณและคุณภาพของข้าวต่อหน่วยที่เกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการเศรษฐกิจแบบพอเพียง สามารถผลิตได้จากกิจกรรมการปลูกข้าว โดยเปรียบเทียบกับช่วงระยะที่ผ่านมาก่อนเข้าร่วมโครงการ

ผลตอบแทนที่ได้รับ หมายถึง ผลตอบแทนที่ได้ของเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการเศรษฐกิจแบบพอเพียง โดยเปรียบเทียบกับช่วงระยะที่ผ่านมาก่อนเข้าร่วมโครงการ

ต้นทุนการผลิต หมายถึง ค่าใช้จ่ายในการซื้อสารเคมีของเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการเศรษฐกิจแบบพอเพียง โดยเปรียบเทียบกับช่วงระยะที่ผ่านมาก่อนเข้าร่วมโครงการ

การมีส่วนร่วมในสังคม หมายถึง การเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมกลุ่มองค์กรต่างๆ ของชุมชนของเกษตรกร โดยเปรียบเทียบกับช่วงระยะที่ผ่านมาก่อนเข้าร่วมโครงการ

การติดต่อกับเจ้าหน้าที่ หมายถึง การที่เกษตรกรติดต่อขอคำแนะนำเกี่ยวกับการทำการเกษตรกับเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง โดยเปรียบเทียบกับช่วงระยะที่ผ่านมาก่อนเข้าร่วมโครงการ

การฝึกอบรม หมายถึง การที่เกษตรกรเข้าไปมีส่วนร่วมในการฝึกอบรมหรือสัมมนาในด้านการเกษตรเพื่อให้เกิดความชำนาญ โดยเปรียบเทียบกับช่วงระยะที่ผ่านมาก่อนเข้าร่วมโครงการ

การได้รับการยกย่องนับถือ หมายถึง การที่เกษตรกรได้รับการยกย่องนับถือจากเพื่อนบ้าน ญาติ และบุคคลอื่น และเป็นจุดเผยแพร่เทคโนโลยีของทางราชการ โดยเปรียบเทียบกับช่วงระยะที่ผ่านมาก่อนเข้าร่วมโครงการ

สิ่งแวดล้อม หมายถึง สิ่งต่างๆ ที่มีลักษณะทางกายภาพ ชีวภาพ ที่อยู่รอบๆ ตัวของเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการ ได้แก่ การเน่าเสียของน้ำ ความอุดมสมบูรณ์ของดิน ปริมาณสัตว์น้ำ ปริมาณแมลงศัตรูพืชและปริมาณแมลงที่เป็นประโยชน์ต่อการเกษตร โดยเปรียบเทียบกับช่วงระยะที่ผ่านมาก่อนเข้าร่วมโครงการ